

Ewa J a k u s – B o r k o w a (Graz – Opole)

INGE BILY: POTSDAM BIS MÜNCHEN: DIE AUSFAHRTEN DER A 9 – IHRE NAMEN KURZ ERKLÄRT. Das Namenbuch fürs Handschuhfach, Engelsdorfer Verlag, Leipzig 2012, 131 s.

Nowa publikacja znanej lipskiej onomastki, Inge Bily, pt. Potsdam bis München: Die Ausfahrten der A 9 – ihre Namen kurz erklärt. Das Namenbuch fürs Handschuhfach, trafiła do mnie prawie wprost spod maszyn drukarskich i od razu uznałam ją za godną zaprezentowania. Nie jest to wprawdzie pozycja *stricte* naukowa, jednak i fachowcy znajdą w niej wiele ciekawych danych o nazewnictwie Niemiec, gdyż oparta jest na najnowszej literaturze fachowej.

Tak jak zapowiada tytuł i podtytuł, książeczka zawiera zbiór objaśnionych nazw geograficznych, z którymi jadący samochodami autostradą A 9 – z Poczdamu do Monachium – stykają się na tablicach sygnalizujących zjazdy do różnych miejscowości. Sam pomysł jest godny pochwały. Jakże często podróżując, zastanawiamy się nad etymologią mijanych nazw! Podręczny słownik I. Bily będzie w takich momentach bardzo przydatny. Jest on zwięzłym informatorem o nazwach geograficznych, przeznaczonym przede wszystkim dla podróżujących po Niemczech, często obco-krajowców, z językoznawstwem mających niewiele wspólnego. Ten fakt zaważył na układzie publikacji i sposobie podawania wiadomości.

Otwiera ją krótkie podziękowanie, skierowane do osób, które przyczyniły się do powstania książeczki i jej obecnej – merytorycznej i technicznej – formy (s. 7), po czym we wstępie (Vorwort, s. 8–10), autorka charakteryzuje zawartość pracy, jej układ oraz budowę poszczególnych syntetycznych, króciutkich „minimonografii” opracowanych toponimów (Namenstichworte). Następne strony (11–16) wypełnia słowniczek językoznawczych i onomastycznych terminów, bardzo przystępnie objaśnionych.

W kolejnej części pt. Potsdam bis München (s. 17–30) I. Bily podaje podstawowe wiadomości na temat nazw geograficznych (ojkonimów, nazw krain, nazw terenowych i hydronimów) oraz ich budowy. Ze względu na specyfikę terenu, przez który autostrada A 9 biegnie, zamieszkiwanego niegdyś częściowo przez plemiona słowiańskie, zwraca uwagę na cechy strukturalne i motywy nazewnicze nie tylko nazw niemieckich, ale i słowiańskich (staropolańskich, starołużyckich). Cały wykład jest spójny, logiczny, poparty przykładami typów i klas nazw, co czyni tekst zrozumiałym także dla czytelników – nieonomastów.

Podstawową część pracy (s. 31–124) stanowi słownik nazw geograficznych (głównie ojkonimów), ułożony wg numeracji urzędowych wykazów autostrad (Auto-bahnverzeichnis) i w 2010 roku uporządkowanych nazw zjazdów z A 9, od Poczdamu

poczynając. Są to te wspomniane przeze mnie wyżej króciutkie „minimonografie” poszczególnych toponimów. Każda z nich zawiera: numer zjazdu z autostrady z urzędową nazwą i lokalizacją, informacje ogólne o miejscowości lub okolicy, objaśnienie znaczenia nazwy i jej historyczne poświadczenia oraz wykorzystaną literaturę fachową, niekiedy też odesłania do numeru innego zjazdu, gdzie pewne dane już są. Wszystkie te elementy pomieszczone są na jednej stronie małego formatu książki, a oprócz tego znajduje się tam jeszcze fotografia tablicy z nazwą omawianego zjazdu z autostrady. Trzeba dużego kunsztu pisarskiego i dużej dyscypliny, by na tak niewielkiej przestrzeni zrealizować wszystkie zaplanowane punkty. I autorka to czyni, niekiedy tylko przekraczając limit jednej strony.

W centrum zainteresowań każdego opracowania znajdują się przede wszystkim wyrazy utożsamiające nazwy (Bestimmungsworte), nie są natomiast objaśniane człony dyferencyjne typu *Nord*, *Süd*, *Groß/Klein*, *Alt-/Neu-* itp., jako oczywiste dla czytelników niemieckich, a ponadto ich funkcji poświęcony jest akapit 3.4. Unterscheidende Bestimmungswörter (unterscheidende Zusätze), na s. 27–28.

Etymologie nazw są podane bardzo syntetycznie (czasem jest to zaledwie kilka linijek), językiem prostym (z parafrazą nazwy, np.: „*Naumburg* ist ein Ort *Zur neuen Stadtsiedlung* bzw. *Zur neuen Burg*”, s. 56), czasami z odwołaniem się do *Realprobe*, czyli warunków topograficznych denotatów, uzasadniających ich motywację, w oparciu o najnowszą literaturę onomastyczną, niekiedy proponującą nietradycyjne możliwości objaśnienia znaczeń. W niektórych „minimonografiach” – mimo skrótowej formy przekazu – sygnalizowane są konkurujące ze sobą rozwiązania etymologii nazwy lub wskazywana konieczność prowadzenia dalszych badań przy wykorzystaniu wiedzy archeologów i historyków.

Te króciutkie teksty są zrozumiałe nie tylko ze względu na precyzję języka, ale także dlatego, iż wiele z zagadnień teoretycznych było już przedstawionych we wcześniejszych rozdziałach książki i teraz te informacje się uzupełniają.

Wydaje się, iż w tej części omawianej pozycji można było wygospodarować więcej miejsca na dokładniejsze objaśnienia bardziej skomplikowanych nazw, unikając powtórzeń etymologii, zapisów i literatury, szczególnie jeśli komentowane toponimy znajdują się na sąsiednich stronach przy otwarciu książki, jak np.: na s. 42 (strona lewa) opisany jest zjazd nr 10 *Dessau-Ost – Dessau, n. Leipzig* i na s. 43 (strona prawa) – zjazd nr 11 *Dessau-Süd – 11 Dessau n. Leipzig*: oba z takim samym komentarzem, poświadczeniami historycznymi i literaturą, czy na s. 84, gdzie zjazd nr 41 *Bayreuth-Nord – 41 Bayreuth, ö. Bamberg* i na s. 85: zjazd nr 42 *Bayreuth-Süd – 42 Bayreuth, ö. Bamberg*: komentarz też zbliżony – podobnych przykładów jest sporo. Zapewne jednak autorka nie podjęła takiego rozwiązania, by nie naruszać struktury słownika i aby łatwiejszy był dostęp do konkretnej nazwy np. w trakcie podróży.

Książkę kończy lista wykorzystanej literatury (s. 125–128) i alfabetyczny wykaz omówionych toponimów, z podaniem strony, na której znajduje się o nich informacja oraz numer zjazdu z autostrady (s. 129–131).

Z satysfakcją można powiedzieć, że nowa publikacja Inge Bily: Potsdam bis München: Die Ausfahrten der A 9 – ihre Namen kurz erklärt – spełnia swoje zadanie. Jest to rzeczywiście ein Namenbuch fürs Handschuhfach, który popularyzując wiedzę onomastyczną – powinien towarzyszyć wszystkim podróżującym drogą A 9.